

Avdelningen för kunskapsstyrning inom
socialtjänsten, barn och unga 2
Elin Fischer
elin.fischer@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se.

Socialstyrelsens yttrande över utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott

Justitiedepartementets diarienummer: Ju2025/01945

Socialstyrelsens yttrande utgår från myndighetens verksamhetsområde.

Socialstyrelsens övergripande synpunkter

De synpunkter socialstyrelsen redan framfört i yttrandet över *Straffbarhetsåldern* (SOU 2025:11) när det gäller att sänka åldern till 14 år gäller i än högre grad för det förslag som nu läggs fram om att sänka straffbarhetsåldern för brott med minst fyra års straffvärde till 13 år. Det är viktigt att fortsätta värna principen om att barn och unga som begår brott i första hand ska få stöd av socialtjänsten. Den nya socialtjänstlagen betonar förebyggande, lätt tillgängligt och kunskapsbaserat arbete. Det är statens ansvar att hjälpa föräldrar ombesörja de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling, och att säkerställa att barn får det skydd och den omvårdnad som de behöver och har rätt till. Vid reformer inom det brottsförebyggande arbete behöver hänsyn tas till befintlig kunskap, till exempel när det gäller barns neurologiska och psykologiska utveckling. De förslag som läggs fram i lagrådsremissen lägger ett större ansvar på det enskilda barnet att förstå konsekvenserna av sitt beteende och situationer de hamnar i och utsätts för, istället för att rikta ljus på samhället och vuxnas ansvar.

I lagrådsremissen framgår att bakgrunden till reformen framför allt är *brottsoffrets rätt till upprättelse, samhällets behov av skydd och upprätthållande av det straffrättsliga systemet legitimitet och trovärdighet*. Socialstyrelsen anser inte att utredningen tillräckligt tydligt visat att förslaget att sänka straffbarhetsåldern för vissa brott kommer få avsedd effekter inom dessa områden.

Många närliggande förslag och utredningar har redovisats och pågår. De samlade konsekvenserna för barn och unga är således svåra att överblicka, vilket Socialstyrelsen också påpekade i yttrandet över delbetänkandet *Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga* (SOU 2024:39)

och i yttrandet över *Straffbarhetsåldern* (SOU 2025:11). De samlade effekter förslagen får behöver utvärderas noga.

I övrigt lämnar Socialstyrelsen följande synpunkter:

5 Straffbarhetsåldern sänks för allvarliga brott

Socialstyrelsen **avstyrker** förslaget och hänvisar till remissvar över betänkandet *Straffbarhetsåldern* (SOU 2025:11)

Socialstyrelsen vill därutöver tillägga följande.

Socialstyrelsen vill särskilt framhålla vikten av reformer som innebär att samhället tar sitt ansvar genom att tillse alla barns rätt till goda uppväxtvillkor och jämlik tillgång till förskola, skola, hälso- sjukvård- och tandvård och socialtjänst. Ett utvecklat stöd och bättre förutsättningar i samverkan mellan viktiga aktörer skulle även kunna tillmötesgå utredningens bedömning av att det är nödvändigt att öka samhällets behov av skydd och brottsoffrets rätt till upprättelse. Det finns utifrån ett barnrättsperspektiv många starka skäl för att inte sänka straffbarhetsåldern (Se Socialstyrelsens yttrande över betänkandet *Straffbarhetsålder* SOU 2025:11). Enligt barnkonventionen får det straffrättsliga systemet för barn inte vara rent bestraffande¹. Barnrättskommittén vidareutvecklar detta resonemang i barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 24. Där framgår att konventionsstaterna bör säkerställa att alla barn som anklagas för lagöverträdelser, oavsett svårighetsgrad eller sammanhang, hanteras i enlighet med artiklarna 37 och 40 i konventionen. Kommittén rekommenderar konventionsstaterna att vidta preventiva ingripanden för att hantera sociala faktorer och grundorsaker och även åtgärder för social återanpassning. Kommittén betonar vikten av det alltid ges tyngd åt vad som bedöms vara barnets bästa, vikten av förebyggande åtgärder och tidiga ingripanden, och att hänsyn tas till barnets personliga omständigheter såsom ålder, andra omständigheter och behov. Staten måste också alltid lägga vikt vid och främja barnets återanpassning till samhället när påföljder för barn utformas.²

De skäl som anförs som grund att frånga barns rättigheter i enlighet med barnkonventionen är enligt Socialstyrelsens bedömning inte tillräckliga. Myndigheten ifrågasätter därför att det vid framtagandet av förslagen i första hand beaktats vad som bedöms vara barnets bästa.

I betänkandet *Straffbarhetsåldern* (SOU 2025:11) föreslog utredningen en sänkt straffbarhetsålder till 14 år. I lagrådsremissen föreslås nu en sänkt straffbarhetsålder till 13 år. I lagrådsremissen anförs att utredningens konsekvensanalys visserligen avser 14 åringar men att de effekter som blir belysta även bedöms gälla 13-åringar. Socialstyrelsen vill med anledning av detta påpeka att ett år innebär en stor skillnad i ett barns liv och utveckling,

¹ Se art 40.1 Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barns rättigheter (barnkonventionen).

² Se barnrättskommitténs allmän kommentar nr 24 (CRC/C/GC/24)

något myndigheten anser inte är tillräckligt belyst och barnrättsligt prövat i lagrådsremissen.

I lagrådsremissen framgår på sidan 37 att *ett barn som uppnått viss ålder måste kunna räkna med att handlandet kan leda till både straffrättsliga och andra konsekvenser från samhällets sida*. Den forskning som finns gällande barns psykologiska och neurologiska utveckling talar sitt tydliga språk: unga är mer benägna att söka spänning och att underskatta grader av risk. Även i de senare tonåren är också förmågan till impuls kontroll och konsekvenstänkande sämre än för vuxna. Ju yngre barn är desto lättare är det också att bli utnyttjade av andra. De kriminella nätverk som involverar barn i organiserad brottslighet är hierarkiskt styrda och utträden är hårt reglerade och kan bland annat vara förenade med skuldsättning, hot och våld³ I en metaanalys av 116 olika forskningsstudier⁴ framkommer att stöd saknas för effekt av fängelsestraff och att risken för återfall ökar, i synnerhet när det gäller barn.

6 Vilka påföljder ska kunna dömas ut?

Socialstyrelsen **instämmer inte** i utredningens bedömning att den som har fyllt 13 år och döms för brott bör kunna dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare under 18 år. Socialstyrelsen vill därutöver tillägga följande:

Utredningen om ungdomsfängelser (En översyn av regleringen om frihetsberövade påföljder för unga, SOU 2023:44) utgår från 15-årsgränsen och det har inte analyserats om det till exempel finns anledning att överväga en särlosning i form av slutna ungdomsvård eller en ny typ av påföljd för barn under 15 år. Även om kriminalvården nu fått ett tilläggsuppdrag⁵ är det svårt att tro att nödvändiga åtgärder för att kunna anpassa de nya enheterna till barn, i synnerhet för 13-15-åringar, kommer vara på plats 1 juli 2026 när reformen väntas träda i kraft.

7.1 Utredning av misstankar om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder

Socialstyrelsen **avstyrker** förslaget och vill därutöver framföra följande:

Förslagen i betänkandet Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93), som bland annat innehåller förslag om att förlänga tidsfristen för häktning, bereds för närvarande i Regeringskansliet. I lagrådsremissen framgår att även om denna förändring genomförs så bedöms det vara proportionerligt att möjligheten till häktning ska finnas även när personen är 13 eller 14 år.

Socialstyrelsen har i yttrande över SOU 2024:93 avstyrkt utredningens förslag om att ett barn får vara häktat under sammanhängande tid om högst fem

³ Brå 2023:13 bl a s 8

⁴ Petrich, D. M., Pratt, T. C., Jonson, C. L., & Cullen, F. T. (2021). Custodial sanctions and reoffending: A meta-analytic review. *Crime and justice*, 50(1), 353-424. doi: 10.1086/715100

⁵ Komplettering av uppdrag till Kriminalvården om att förbereda för ungdomsfängelser - Regeringen.se

månader fram till dess att åtal väcks. Socialstyrelsen har som skäl bland annat anfört att häktning är en mycket ingripande åtgärd för ett barn och kan innebära en stor påfrestning och ha avsevärda negativa effekter på ett barns hälsa och utveckling. Med tanke på de negativa konsekvenser som en häktning kan ha för ett barn anser Socialstyrelsen att det är angeläget att fortsatt värna ett regelverk som utgår från en så kort häktningstid som möjligt.

Myndigheten vill framföra att dessa skäl är ännu viktigare om straffåldern sänks till 13 år.

10 Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör tidsbegränsas

Socialstyrelsen **tillstyrker** förslaget och hänvisar till remissvar över betänkandet *Staffbarhetsåldern (SOU 2002:11)* Socialstyrelsen vill därutöver tillägga följande:

Om förslaget tas vidare är det viktigt att såväl följeforskning som en systematisk utvärdering av försöksperioden genomförs.

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektören Björn Eriksson. I den slutliga handläggningen har avdelningschefen Sabina Orstam, chefsjurist Pär Ödman och enhetschefen Annika Öquist deltagit. Utredaren Elin Fischer har varit föredragande.

SOCIALSTYRELSEN

Björn Eriksson

Elin Fischer